

ТИПИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ДЛЯ КОМПАНІЙ З НЕЗНАЧНИМИ ОБСЯГАМИ ЗАПАСІВ ВІДПОВІДНО ДО ВИДУ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ (ВНУТРІШНІЙ ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ)

Лахтіонова Л.А.

Розглянуті дискусійні питання відносно типів фінансової стійкості суб'єктів господарювання, надана критична оцінка різним точкам зору з цього питання. Запропоновані варіанти визначення типів фінансової стійкості компанії в залежності від специфіки її діяльності. Розроблена та обґрунтована власна точка зору про типи фінансової стійкості господарюючих суб'єктів на основі її абсолютних показників у внутрішньому фінансовому аналізі для компаній з невеликими обсягами запасів.

Ключові слова: фінансова стійкість, суб'єкт господарювання, абсолютні показники, внутрішній фінансовий аналіз, тип фінансової стійкості, запаси, оборотні активи.

ВСТУП

В умовах світової та вітчизняної фінансової кризи одною із найважливіших складових в забезпеченні успішної життєздатності господарюючих суб'єктів є наявність їх фінансової стійкості. На сьогодні існують різні підходи до аналізу фінансової стійкості суб'єктів економіки, різнобічність думок стосовно визначення її типів на основі абсолютних показників. У світовій (ближче зарубіжжя – Росія, Білорусь) [2–4], [6], [15], [16], [20], [21], [29] і вітчизняній [7], [14], [19], [26], [29] теорії та практиці фінансового аналізу та аналізу фінансової звітності не існує єдиної думки та тотожних підходів стосовно типів фінансової стійкості, методики їх визначення на основі абсолютних її показників. В країнах далекого зарубіжжя (Британія, США, Франція та ін.) [1], [5], [17], [18], [22–25], [27], [30], [31] взагалі не виокремлюються абсолютні показники фінансової стійкості, і відповідно не розглядаються її типи, а деякі вчені із цих країн навіть не виокремлюють поняття фінансової стійкості. Тому тема дослідження є доволі актуальною.

Метою статті є розробка у внутрішньому фінансовому аналізі типів фінансової стійкості для тих компаній, у яких невеликі обсяги запасів і це пов'язано із специфікою їх діяльності.

У зв'язку з цим розв'язуються наступні завдання:

- розкрити дискусійні питання стосовно типів фінансової стійкості та методики їх визначення на основі абсолютних її показників;

- обґрунтувати та розробити варіанти визначення типів фінансової стійкості компаній на основі абсолютних її показників у внутрішньому фінансовому аналізі в залежності від специфіки їх діяльності;

- розробити у внутрішньому фінансовому аналізі методику визначення різних типів фінансової стійкості на основі абсолютних її показників для тих суб'єктів господарювання, у яких незначні обсяги запасів відповідно до виду їх діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Найбільш дискусійними питаннями, які найчастіше зустрічаються при визначенні типів фінансової стійкості, є:

- вихідна база для визначення наявних джерел формування запасів. В попередніх наукових дослідженнях вже було наголошено на таких абсолютних показниках фінансової стійкості як: 1) наявність власного оборотного капіталу як різниця між власним капіталом і необоротними активами з витратами майбутніх періодів та наявність власного матеріально-оборотного капіталу як різниця між власним капіталом, необоротними активами, витратами майбутніх періодів та фінансовими оборотними активами [14], [15], [30–33]. Саме вони є вихідною базою у визначенні типів фінансової стійкості. У внутрішньому фінансовому аналізі це будуть наступні показники: 1) наявність власних оборотних джерел як різниця між власними джерелами, необоротними засобами (ресурсами) та витратами майбутніх періодів; 2) наявність власних матеріально-оборотних джерел як різниця між власними джерелами, необоротними засобами (ресурсами) та витратами майбутніх періодів та фінансовими оборотними (ресурсами);

- складові для розширення вихідної бази джерел формування запасів. Одні автори схильні до включення до власних оборотних коштів (активів, засобів з урахуванням, що вони визначаються як оборотні активи мінус поточні зобов'язання) короткострокових кредитів банків під товарно-матеріальні цінності, авансів отриманих, кредиторської заборгованості за товарними операціями, довгострокових кредитів та позик, довгострокових

Лахтіонова Людмила Анатоліївна, к.е.н., доцент кафедри обліку підприємницької діяльності ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», тел. 0506830407e-mail:NatiKirichenko@i.ua

зобов'язань, тимчасово вільних джерел та ін., інші автори додають до власного оборотного капіталу або власних оборотних коштів (як різниця між власним капіталом та необоротними активами, при цьому можуть залучати забезпечення наступних витрат та платежів, доходів майбутніх періодів та ін.) довгострокові зобов'язання, короткострокові кредити;

- включення таких додаткових показників як коефіцієнти забезпеченості запасів різними джерелами фінансування, що по суті дублюють попередні розрахунки – співвідношення запасів з відповідними джерелами їх формування.

Практично всі вчені-аналітики притримуються загальної думки до виділення чотирьох типів фінансової стійкості з такими назвами:

1) абсолютна фінансова стійкість, з чим погоджується і автор монографії стосовно даної назви;

2) нормальна фінансова стійкість, з такою назвою автор також згодна;

3) нестійкий фінансовий стан. На особисту точку зору, бажано вжити назву - передкризова фінансова стійкість. Існує на сьогодні назва третього типу фінансової стійкості як нестійкий фінансовий стан, але мова йде про типи фінансової стійкості, тому обов'язково повинно бути в назві словосполучення «фінансова стійкість». У зв'язку з цим і пропонується вказати, що це передкризова фінансова стійкість, але не нестійкий фінансовий стан, оскільки поняття фінансового стану комплексне, більш широке, ніж фінансова стійкість, яка до речі і входить до складових його характеристики;

4) кризовий фінансовий стан. Автором пропонується назва - кризова фінансова стійкість. Існуюча на сьогодні назва четвертого типу фінансової стійкості як кризовий фінансовий стан, на особисту точку зору дослідника, також не відображає тип фінансової стійкості, тому автор і вказує, що це кризова фінансова стійкість, а не кризовий фінансовий стан, оскільки поняття фінансового стану включає фінансову стійкість як його складову ознаку для надання йому оцінки.

При подальшому дослідженні типів фінансової стійкості автором вводяться також інші назви типів фінансової стійкості у зв'язку з розширенням їх класифікації.

У внутрішньому фінансовому аналізі рекомендується два варіанти визначення типів фінансової стійкості:

- 1-й варіант із застосуванням узагальнюючого абсолютного показника - наявності (нестача) джерел фінансування для формування оборотних господарських засобів (ресурсів);

- 2-й варіант із застосуванням узагальнюючого абсолютного показника - наявності (нестача) джерел фінансування для формування матеріальних оборотних ресурсів (запасів).

Який варіант обрати? Для тих компаній, у яких практично немає матеріальних оборотних коштів, або є, але дуже мало (наприклад, це ті, які не виробляють продукцію, а надають певні послуги, наприклад, освітянські установи, консалтингові компанії, автотранспортні організації, перукарні,

інвестиційні компанії та ін.) доцільно застосовувати перший варіант визначення типів фінансової стійкості. Для тих компаній, у яких основна операційна діяльність пов'язана з виробничою сферою, торгівельною діяльністю, тобто у яких великі залишки виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, товарів та інших складових запасів, доцільним є застосування другого варіанту визначення типів фінансової стійкості. Але можна також застосовувати паралельно і перший варіант, це все буде залежати від мети аналізу, його завдань, проміжних результатів дослідження, необхідності поглиблення та деталізації аналітичного вивчення фінансової стійкості.

Слід нагадати, що у внутрішньому фінансовому аналізі час проведення аналізу і відповідно визначення типу фінансової стійкості не завжди може співпадати із звітними датами складання фінансової звітності. Тому всі дані, як правило, беруться з аналітичного обліку за даними аналітичних рахунків, які потім зводяться до субрахунків та синтетичних рахунків і залишки по яких переносяться в бухгалтерський баланс. Якщо час проведення аналізу співпадає із звітними датами, то частина даних для прискорення розрахунків, може братися із звітності. Коли час проведення аналізу не збігається з датою складання звітності, то вихідна інформація отримується тільки за даними аналітичного обліку. Кожен суб'єкт господарювання, розробляє свій робочий план рахунків, у якому вказуються всі стандартні синтетичні рахунки та субрахунки, що у нього застосовуються, а також власні коди аналітичних рахунків, які різняться у всіх суб'єктів економіки. Тому автор в методиці визначення типів фінансової стійкості буде застосовувати тільки ті рахунки, які є стандартними і які вказуються у Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Пропонуються наступні методики визначення типу фінансової стійкості у внутрішньому фінансовому аналізі при застосуванні узагальнюючого абсолютного показника - наявності (нестачі) джерел для формування оборотних господарських засобів (ресурсів). В запропонованих методиках розрахунків порівнюються оборотні господарські засоби (ресурси) з відповідними джерелами їх формування, тобто з:

- власними оборотними джерелами;

- власними оборотними та довгостроковими джерелами;

- власними оборотними, довгостроковими та поточними (короткостроковими) джерелами, забезпеченнями наступних витрат і платежів, доходами майбутніх періодів.

Дана методика рекомендується тим господарюючим суб'єктам, у яких незначні обсяги матеріальних оборотних ресурсів (запасів) або вони взагалі відсутні відповідно до виду діяльності.

Таким чином, рекомендується виділити такі типи фінансової стійкості:

1. Чиста абсолютна фінансова стійкість: оборотні господарські засоби (ресурси) (ОГР)

дорівнюють величині наявності власних оборотних джерел (НВОД):

$$\text{ОГР} = \text{НВОД},$$

тобто: алгебраїчна сума по рах. 20 – 38 = сума по рах. 40 – 44 за мінусом сум по рах. 45 та 46 – суми по рах. 10 – 19 – сума по рах. 39.

Це означає, що суб'єкт господарювання повністю сам себе фінансує, не використовує позикові джерела і абсолютно не залежить від зовнішнього середовища. На жаль, така ситуація не є доброю, бо свідчить про те, що керівництво не може працювати з позиковими коштами, а це не є правильним в умовах дії ринкової економіки з обов'язковим залученням до своєї діяльності «чужих» коштів. Наприклад, немає жодного суб'єкта ринкової економіки, у якого б не існувало дебіторської заборгованості (наші гроші безвідсотково працюють на когось, відповідно треба, що б і «чужі» гроші працювали на нас, наприклад, у вигляді кредиторської заборгованості та ін.). Це чистий ідеальний варіант фінансової стійкості, який дійсно відображає платоспроможність господарюючого суб'єкта в тому її розумінні, який було конкретизували автором в попередніх дослідженнях.

2. Абсолютна фінансова стійкість:

$\text{ОГР} = \text{НВОД} + \text{ДЗД}$ (довгострокові залучені джерела) + ПЗДЗ (поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями),

тобто: алгебраїчна сума по рах. 20 – 38 = сума по рах. 40 – 44 за мінусом сум по рах. 45 та 46 + сума по рах. 50 – 55 + сума по рах. 61 – суми по рах. 10 – 19 – сума по рах. 39.

Це означає, що суб'єкт господарювання фінансує свою діяльність за рахунок власних та довгострокових позикових коштів, не використовує короткострокові позикові кошти, за винятком поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, які витікають з того, що залучаються довгострокові позикові джерела. Така ситуація на практиці також зустрічається рідко, хоча і буде свідчити про платоспроможність суб'єкта економіки за умови відсутності прострочених поточних зобов'язань за довгостроковими зобов'язаннями. Це можна подивитися за даними аналітичного обліку.

3. Нормальна фінансова стійкість:

$\text{ОГР} = \text{НВОД} + \text{ДЗД} + \text{ПЗДЗ} + \text{ПЗД}$ (поточні (короткострокові) залучені джерела) + ЗНВП (забезпечення наступних витрат і платежів) + ДМП (доходи майбутніх періодів)

тобто: алгебраїчна сума по рах. 20 – 38 = сума по рах. 40 – 44 за мінусом сум по рах. 45 та 46 – суми по рах. 10 – 19 – сума по рах. 39 + сума по рах. 50 – 55 + сума по рах. 61 + суми по рах. 60, 62 – 68 + суми по рах. 47 – 49 + сума по рах. 69.

(поряд з позиковими джерелами для формування оборотних господарських ресурсів (але не менше ніж 30% від їхньої величини) залучаються також власні джерела)

Така рівність свідчить про те, що поряд із застосуванням позикових коштів для формування оборотних ресурсів (не менше ніж 30%) залучаються також власні джерела. А це означає, що суб'єкт господарювання є фінансово стійким, хоча і використовує позикові кошти. Але тут треба звернути увагу на те, що він має замало, або взагалі немає товарно матеріальних цінностей.

4. Нижче нормальної фінансова стійкість:

$\text{ОГР} = \text{НВОД} + \text{ДЗД} + \text{ПЗДЗ} + \text{ПЗД} + \text{ЗНВП} + \text{ВМП}$

(поряд з позиковими коштами для формування оборотних ресурсів (але вже менше ніж 30% від їхньої величини) залучаються також власні джерела)

Така рівність свідчить про те, що поряд із застосуванням позикових джерел для формування оборотних ресурсів (але вже менше ніж 30%) залучаються також власні джерела коштів. Тобто суб'єкт господарювання має власні оборотні джерела, але не так вже й багато. Їх досить для фінансування до 30% оборотних ресурсів. А це означає, що суб'єкт господарювання в принципі є фінансово стійким, хоча і використовує позикові кошти і має невелику величину власних оборотних джерел. Зростає ступінь фінансового ризику, оскільки в господарському обороті використовуються позикові кошти, питома вага яких зростає порівняно з попереднім типом фінансової стійкості.

5. Передкризова фінансова стійкість:

$\text{ОГР} = (-\text{НВОД}) + \text{ДЗД} + \text{ПЗДЗ} + \text{ПЗД} + \text{ЗНВП} + \text{ВМП}$

тобто (відсутність власних оборотних джерел та фінансування (до 50%) необоротних ресурсів з витратами майбутніх періодів за рахунок позикових джерел)

Це означає, що суб'єкт господарювання фінансує всі свої оборотні ресурси та частину (до 50%) необоротних ресурсів з витратами майбутніх періодів за рахунок позикових коштів, тобто він не має власних оборотних джерел коштів, але має власні джерела коштів. Виникає високий фінансовий ризик і суттєва залежність діяльності суб'єкта економіки від зовнішнього середовища. Він втрачає свою фінансову незалежність та фінансову стійкість.

6. Кризова фінансова стійкість:

$\text{ОГР} = (-\text{НВОД}) + \text{ДЗД} + \text{ПЗДЗ} + \text{ПЗД} + \text{ЗНВП} + \text{ВМП}$

(відсутність власних оборотних джерел та фінансування (більше 50%) необоротних ресурсів з витратами майбутніх періодів за рахунок позикових джерел, можлива взагалі відсутність власних джерел)

Суб'єкт господарювання також немає власних оборотних джерел, але фінансує всі свої оборотні ресурси та частину (але вже більше 50%) необоротних ресурсів з витратами майбутніх періодів за рахунок

позикових джерел, або взагалі він не має власних джерел. Існує високий фінансовий ризик і суттєва залежність діяльності суб'єкта економіки від зовнішнього середовища. Господарюючий суб'єкт по суті втрачає свою фінансову незалежність та фінансову стійкість.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна зробити наступні висновки.

У внутрішньому фінансовому аналізі рекомендується:

- два варіанти визначення типів фінансової стійкості:

- 1-й варіант із застосуванням узагальнюючого абсолютного показника - наявність (нестача) капіталу для формування оборотних активів (для компаній, у яких практично немає матеріальних оборотних коштів або невеликі їх обсяги);

- 2-й варіант із застосуванням узагальнюючого абсолютного показника - наявність (нестача) капіталу для формування матеріальних оборотних активів (для компаній, у яких великі залишки запасів).

Але можна також застосовувати паралельно два варіанти, все буде залежати від мети аналізу, його

завдань, проміжних результатів дослідження, необхідності поглиблення та деталізації аналітичного вивчення фінансової стійкості;

- в запропонованих методиках розрахунків визначення типів фінансової стійкості для компаній, у яких незначні обсяги запасів, порівнювати оборотні господарські засоби (ресурси) з відповідними джерелами їх формування, тобто з: власними оборотними джерелами; власними оборотними та довгостроковими джерелами; власними оборотними, довгостроковими та поточними (короткостроковими) джерелами, забезпеченнями наступних витрат і платежів, доходами майбутніх періодів.

- виділення таких типів фінансової стійкості для компаній, у яких незначні обсяги запасів: чиста абсолютна, абсолютна, нормальна, нижче нормальної, передкризова, кризова.

Запропонована автором у внутрішньому фінансовому аналізі методика визначення типів фінансової стійкості суб'єктів господарювання, у яких незначні обсяги запасів відповідно до виду їх діяльності, допоможе швидше та точніше розібратися його користувачам в причини зміни фінансової стійкості, зрозуміти та розробити шляхи її поліпшення, передбачити певні покращені перспективи її динаміки.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернштейн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: Пер. с англ. / Науч. ред. перевод. чл.-кор. РАН И.И. Елисеева. Гл. ред. серии проф. Я.В.Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 624 с.
2. Бузырев В.В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности строительного предприятия: учебник / В.В. Бузырев, И.П. Нужина. – М.: КНОРУС. 2010. – 336 с.
3. Ефимова О.В. Финансовый анализ: современный инструментарий для принятия экономических решений: учебник / О.В. Ефимова. – М.: Изд-во «Омега-Л», 2009. – 350 с.
4. Жулина Е.Г. Анализ финансовой отчетности: учеб. пособ. / Е. Г. Жулина, Н.А. Иванова. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К*», 2011. – 272 с.
5. Карлин Т.Р., Макмин А.Р. Анализ финансовых отчетов (на основе GAAP): Учебник. – М. ИНФРА-М, 2001. – 448 с.
6. Кирьянова З.В. Анализ финансовой отчетности: учебник для бакалавров / З.В. Кирьянова, Е.И. Седова. – М.: Изд-во Юрайт, 2011.
7. Лахтіонова Л.А. Аналіз платоспроможності та ліквідності суб'єктів підприємницької діяльності: Монографія / Л.А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2010. – 657 с.
8. Лахтіонова Л.А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності: Монографія / Л.А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2011. – 880 с.
9. Лахтіонова Л.А. Модель анализа финансовой устойчивости компании во время финансового кризиса в условиях глобализации экономики. - Всероссийская научно-практическая конференция «Проблемы развития предпринимательства в условиях кризиса» 30 сентября 2010 г., ГОУ ВПО «Санкт-Петербургский государственный университет сервиса и экономики», г. Санкт-Петербург, Россия. - Санкт-Петербург: ГОУ ВПО «Санкт-Петербургский государственный университет сервиса и экономики», 2010.
10. Лахтіонова Л.А. Проблеми визначення наявності власного оборотного капіталу для підвищення ефективності управління фінансовою стійкістю суб'єктів господарювання. V Міжнародна науково-практична конференція «Реформування економіки України: стан та перспективи», 25–26 листопада 2010р., Київ: ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», 2010.
11. Лахтіонова Л.А. Проблеми дослідження фінансової стійкості господарюючого суб'єкта в умовах фінансової кризи у зовнішньому фінансовому аналізі. - XI Міжнародна науково-практична конференція «Теорія і практика сучасної економіки», 6–8 жовтня 2010 р., Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси. – Черкаси: ЧДТУ, 2010.
12. Лахтіонова Л.А. Система групування показників фінансової стійкості для суб'єктів малого підприємництва. Міжнародна науково-практична конференція «Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики», 14 травня 2010 року, Київ: ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», 2010.
13. Lakhionova L. Analysis and management by financial stability of company: Ukrainian experience. - International Conference «Current Issues management of Business and Society Development - 2011», May 5 - 7, 2011, Riga, University of Latvia.
14. Lakhionova L. Analysis of financial stability of company from data of their financial reports: Ukrainian experience. - The International Conference on Business Analysis, Accounting, Taxes and Auditing., November 10 -11, 2011, Tallinn, Estonia, Tallinn university of technology.

15. Лытнева Н.А. Бухгалтерский учет и анализ / Н.А. Лытнева, Н.В. Парушина, Е.А. Кыштымова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 604 с.
16. Любушин Н.П., Бабичева Н.Э. Финансовый анализ: учебник / Н.П. Любушин, Н.Э. Бабичева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М: Эксмо, 2010. – 336 с.
17. МакКензи Венди. Посібник Financial Times з аналізу та використання фінансової звітності: Пер. з англ. – К.: Всеуито; Наукова думка, 2003. – 283 с.
18. МакКензи Венди. Использование и интерпретация финансовой отчетности: Пер. с англ. – Днепропетровск: Баланс-Клуб Бизнес Букс, 2006. – 600 с.
19. Мних Є.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. – К.: КНТЕУ, 2010. – 412 с.
20. Пласкова Н.С. Экономический анализ: учебник / Пласкова Н.С. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2010. – 704с.
21. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. – 2-вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662 с.
22. Уолш Кяран. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства: пер. з англ. – К.: Всеуито; Наукова думка, 2001. – 367 с.
23. Уолш Кяран. Ключевые показатели менеджмента: руководство по работе с критическими числоами, управляющими вашим бизнесом / Пер. с англ. О.В. Чумаченко. – 4-е изд. – К.: Companion Group, 2006. – 400 с.
24. Уолш Кяран. Ключевые показатели менеджмента. Полное руководство по работе с критическими числами, управляющими вашим бизнесом / Пер с англ.. О.В. Чумаченко. – 4-е изд. – К.: Companion Group, 2008. – 880 с.
25. Управление финансами: бизнес-курс МВА: учебник / под ред. Джона Лесли Ливингстона и Теодора Гроссмана; пер. с англ. Н.Е. Русановой. – 3-е изд., стер. – М.: Изд-во «Омега-Л», 2008. – 837 с.
26. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Магопець О.А., Давидов І.Г., Сорокіна А.І., Головченко Н.Ю. – Кіровоград, ТОВ «КОД», 2010. – 280 с.
27. Хиггинс, Роберт С. Финансовый анализ: инструменты для принятия бизнес- решений. : Пер. с англ. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 464 с.
28. Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. - 2-е изд., перераб. и доп. - М: ИНФРА- М, 2010. – 208 с.
29. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2009. – 196 с.
30. Этрилл П. Финансы и бухгалтерский учет для неспециалистов / Питер Этрилл, Эдди Маклейни: Пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Альпине Бизнс Букс, 2007. – 512 с.
31. Этрилл П. Финансы и бухгалтерский учет для неспециалистов / Питер Этрилл, Эдди Маклейни: Пер. с англ. – 3-е изд. – М.: Альпине Паблшера, 2010. – 502 с.